

1. Derivace sloves III: pasivum, *tarafından*

28.2.2019

Termíny:

tr: edilgen çatı

cs: trpný rod, pasivum

en: passive voice

biblio:

Ersen-Rasch 2017, 125-127

Ketrez 2012, 146-147

Kučera 2014, 177-183

Lewis 2000, 152-53

	turecky	česky
činný	<i>sevmek</i>	milovat, mít rád
zvrat.	<i>sevinmek</i>	radovat se
vzáj.	<i>sevişmek</i>	milovat se (s někým)
trpný	<i>sevilmek</i>	být milován
kauz.	<i>sevdirmek</i>	vlichotit se (zařít, aby někdo miloval)

1. Pravidla tvoření

Trpný rod se tvoří příponou *-il*, která se přidává za kmen slovesa. Trpný rod sloves, jejichž kmen končí na *-l* nebo na samohlásku se tvoří stejně jako zvrtný (reflexivní) rod, tedy příponou *-(i)n*.

kmen	činný		trpný	
C	<i>yazmak</i>	„psát“	<i>yazılmak</i>	„být psán“
V	<i>ödemek</i>	„platit“	<i>ödenmek</i>	„být placen“
-l	<i>bilmek</i>	„znát“	<i>bilinmek</i>	„být znám“

P1 *Balıklar ağa tutuldu.*
„Ryby byly chyceny do sítě.“

P2 *Satılık saz! Az kullanıldı.*
„Saz na prodej! Byl málo používaný.“

P3 *Bu dükkanda günde 1 ton döner satılıyormuş.*
„V tomto obchodě se prý prodává denně tuna döneru.“

P4 *Sevmek mi sevilmek mi, hangisi daha güzel?*
„Milovat nebo být milován, co je krásnější?“

P5 *İstanbul'un üçüncü halalimanı dört yılda inşa edildi.*
„Třetí istanbulské letiště bylo postaveno za čtyři roky.“

P6 *Borcunuz ödendi.*
„Váš dluh byl zaplacen.“

P7 *Riskli binanın yıkımına başlandı.*
„Byla započata demolice nebezpečné budovy.“

P8 *Stockholm metrosu dünyanın en uzun galerisi olarak biliniyor.*
„Stockholmské metro je známé jako nejdelší galerie na světě.“

P9 *Bitlis'te kalbi göbeğin dışında olan bebek dünaya geldi. Bu beş milyon doğumda bir görülüyor. Bebek hemen tedavi altına alındı.*
„V Bitlisu přišlo na svět dítě, které má srdce mimo hrudní koš. Taková věc je vidět v jednom z 5 milionů narození. Dítě bylo ihned vzato pod lékařskou péči.“

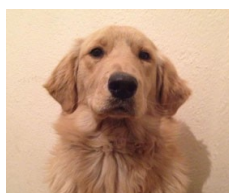
2. Splývání se zvrtným rodem

Tvary pasiva v turečtině někdy nekorespondují s trpným rodem v češtině. Často tyto tvary můžeme přeložit pomocí „se“ (typ: „čte se“, ne „myje se (sebe)“). Podobně se u některých sloves tvoří jak zvrtný, tak trpný rod pomocí *-n* a nelze tedy poznat bez kontextu, o který význam se jedná.

P10 *Birdenbire kapı açıldı.* (Kuç 178)
„Zničehonic se otevřeli dveře.“

P11 *Vizesiz deniz tatili için nereye gidiliyor?*
„Kam se jezdí na dovolenou k moři bez víza?“

P12

1 Yaşında Golden Rottweiler cinsi köpek kayboldu. Bulanların araması rica olunur...

Kayıp Köpek Aranıyor!

„Hledá se ztracený pes! ... Nálezci jsou žádáni o zavolání...“

P13 *Kayıp köpek birkaç saat sonra bulundu.*
„Ztracený pes se našel po několika hodinách.“ /
„Ztracený pes byl nalezen po několika hodinách.“

Tranzitivní slovesa (dát, vařit, vidět, říkat, apod.) v trpném rodě většinou překládáme pomocí českého trpného rodu. Netranzitivní slovesa (běhat, chodit, pracovat, ležet, mluvit, apod.) pomocí zvrtného „se“.

P14 *verildi – bylo* dáno *görülmek – být* viděn
çalışılıyor – pracuje se *konusulacak – bude se* mluvit

3. Zdvojení pasiva a výjimky

U některých sloves, kdy přípona *-n* často nese význam zvrtnosti (např. *yıkamak* „mýt“ → *yıkanmak* „mýt se“/“být myt“, se pro zdůraznění trpného rodu pasivní přípona duplikuje → *yıkanılmak* “být myt“.

yiyecek „bude jíst“
→ *yenecek* „bude se jíst“ / „bude jezen (sněžen)“
→ *yenilecek* „bude jezen (sněden)“

P15 *Bu bitki yenmez.*
„Tahle rostlina se nejí.“

P16 *Oğlum, gelinceye kadar bu et yenilecek.*
„Chlapče, než přijdu, tak tohle maso bude sněžený.“

demek → *denmek* → *denilmek*
istemek → *istenmek* → *istenilmek*
söylemek → *söylenmek* → *söylenilmek*

Výjimky:

- a) Sloveso *yazmak* se velice často objevuje s pasivním významem v aktivním tvaru.

P17 *Levhada şu yazıyor.*
„Na tabulce je napsáno tohle.“

Občas se takto mohou chovat i jiná slovesa např. *yapmak* [P18].

P18 *Bunun yapılması kolay.* (Lewis, 172)
Bunun yapması kolay.
„Udělat to je jednoduché.“

- b) Český trpný rod je někdy v turečtině vyjádřený namísto přípony *-il* pomocnými slovesy *etmek/olmak*.

iptal etmek „zrušit“
iptal olmak „být zrušen“

kaybetmek „ztratit“
kaybolmak „být ztracen“

rahatsız etmek „rušit“
rahatsız olmak „být rušen“

- c) Některá slovesa tvoří pasivní tvar nepravidelně.

anlamak „rozumět“ → *anlaşılmak* „být rozumět, být poznat“

P19 *Anlaşıldı mı?*
„Rozuměli jsme si? (dosl. Bylo tomu rozuměno?)“

P20 *HIV virüsü nasıl anlaşılır?*
„Jak je poznat virus HIV?“

koymak „položít, dát (něco, někam)“
konmak (aor. *konar*) „usadit se (na větev), přenocovat, nocovat“
koyulmak „být položen“
konmak (aor. *konur*) „dává se“ (např. *Yemeğe tuz konur.*)

görmek „vidět“
görünmek „vypadat“
görölmek „být vidět“

4. Značení agenta pasivní konstrukce pomocí *tarafından*

Záložka *tarafından* plní v turečtině podobnou úlohu v pasivních konstrukcích jako v češtině sedmý pád [P24- P27]. Objevuje se nejčastěji těsně před slovesem.

P21 *Eşkıyaları astılar.*
„Pověsili zbojníky.“

P22 *Eşkıyalar asıldılar.*
„Zbojníci byli pověšeni.“

P23 *Köylüler eşkıyaları astılar.*
„Vesničané pověsili zbojníky.“

P24 *Eşkıyalar köylüler tarafından asıldılar.*
„Bandité byli oběšeni vesničany.“

P25 *Kazazedeler uçak tarafından fark edildiler.*
„Přeživší byli spatřeni letadlem.“

P26 *Büyük İskender kimin tarafından öğretildi?*
„Kým byl vzděláván Alexandr Veliký?“

P27 *Büyük İskender Aristo tarafından öğretildi.*
„Alexandr Veliký byl vzděláván Aristotelem.“

Zájmena před *tarafından* stojí v genitivu [P28, 29], podstatná jména a méně častá zájmena v nominativu [P29, 30]. Záložka *tarafından* má v různých osobách různé tvary (viz tabulka).

osoba	sg	pl
1	(benim) <i>tarafımdan</i>	(bizim) <i>tarafımızdan</i>
2	(senin) <i>tarafından</i>	(sizin) <i>tarafınızdan</i>
3	(onun) <i>tarafından</i>	(onların) <i>tarafından</i>

P28 *İrade senin tarafından kontrol edilmeli.*
„Vůle by měla být kontrolována tebou.“

P29 *Bu makale bu yayınevi tarafından yayınlanmıyor, çünkü onun tarafından hala yazılmadı.*

„Tento článek není publikován nakladatelstvím, protože jím (autorem) stále ještě nebyl napsán.“

P30 *Bilgisayarım başkaları tarafından izleniyormu? (neformálně)*

„Je můj počítač sledován nějakými jinými lidmi?“

5. Značení agenta pasivní konstrukce pomocí přípony *-ca*

Záložku *tarafından* lze v případě, že agentem je nějaká instituce/autorita/skupina lidí, nahradit příponou *-ca*.

P31 *Açlık fikri Roma'da halkça pek iyi karşılanmıyordu.*
„Myšlenka hladu nebyla v Římě lidem moc dobře přijímána.“